

Powszechna historia państwa i prawa

W PIGUŁCE

C.H.BECK

Powszechna historia państwa i prawa

W PIGUŁCE

Inne w tej serii:

Prawo cywilne. Część ogólna. Prawo rzeczowe w pigułce

Prawo cywilne. Zobowiązania. Spadki w pigułce

Prawo rodzinne i nieletnich w pigułce

Postępowanie cywilne w pigułce

Prawo karne w pigułce

Postępowanie karne w pigułce

Prawo i postępowanie administracyjne

Prawo gospodarcze publiczne w pigułce

Prawo handlowe w pigułce

Prawo finansowe w pigułce

Prawo rodzinne i nieletnich w pigułce

Prawo konstytucyjne w pigułce

Prawo medyczne w pigułce

Prawo rzymskie w pigułce

Logika w pigułce

Historia ustroju i prawa Polski w pigułce

Powszechna historia państwa i prawa w pigułce

Prawo Unii Europejskiej w pigułce

Powszechna historia państwa i prawa

W PIGUŁCE

| C.H.BECK

Wydawnictwo C.H.Beck
Warszawa 2020

Opracowanie merytoryczne: Katarzyna Pudłowska
Wydawca: Joanna Ablewicz

Wydawnictwo C.H.Beck

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Projekt okładki: Magdalena Cyrczak-Skibniewska
Skład i łamanie: PanDawer
Druk i oprawa: P.W.P. Interdruk Warszawa

ISBN: 978-83-8198-050-0

ebook ISBN: 978-83-8198-175-0

SPIS TREŚCI

WSTĘP | 13

DZIAŁ I. STAROŻYTNOŚĆ

Część I. Monarchie despotyczne | 16

Rozdział 1. Rys historyczny | 16

Rozdział 2. Ustrój społeczny despotii | 17

Rozdział 3. Ustrój polityczny despotii | 19

Rozdział 4. Ustrój polityczny wielkich imperiów | 22

Test do Części I. Monarchie despotyczne | 24

Część II. Państwa-miasta – *polis* | 25

Rozdział 1. *Polis* grecka | 25

Rozdział 2. *Civitas* rzymska | 38

Test do Części II. Państwa-miasta – *polis* | 51

Część III. Cesarstwo rzymskie (27 r. p.n.e.–476 r. n.e.) | 52

Test do Części III. Cesarstwo rzymskie (27 r. p.n.e. – 476 r. n.e.) | 61

Część IV. Źródła prawa (poza prawem rzymskim) | 62

Rozdział 1. Pojęcie źródeł | 62

Rozdział 2. Prawo Egiptu | 63

Rozdział 3. Prawo Mezopotamii | 64

Rozdział 4. Prawo Izraela | 66

Rozdział 5. Prawo Persji | 67

Rozdział 6. Prawo Grecji | 68

Test do Części IV. Źródła prawa (poza prawem rzymskim) | 69

Część V. System prawa (poza prawem rzymskim) | 70

Rozdział 1. Prawo prywatne | 70

Rozdział 2. Prawo karne | 74

Rozdział 3. Prawo procesowe | 76

Test do Części V. System prawa (poza prawem rzymskim) | 78

DZIAŁ II. ŚREDNIOWIECZE

Część I. Plemienne państwa barbarzyńskie. Państwo protofeudalne i początki monarchii wczesnofeudalnej | 81

Rozdział 1. Ustrój społeczno-gospodarczy | 81

Rozdział 2. Ustrój polityczny | 87

Rozdział 3. Wymiar sprawiedliwości | 96

Test do Części I. Plemienne państwa barbarzyńskie. Państwo protofeudalne i początki monarchii wczesnofeudalnej | 99

Część II. Jednolita monarchia feudalna | 101

Rozdział 1. Ustrój społeczny | 101

Rozdział 2. Ustrój polityczny | 116

Rozdział 3. Wymiar sprawiedliwości | 125

Test do Części II. Jednolita monarchia feudalna | 127

Część III. Rozdrobniona monarchia feudalna (policentryzm i monarchie dzielnicowe) | 128

Rozdział 1. Ustrój polityczny | 128

Rozdział 2. Sądownictwo | 135

Test do Części III. Rozdrobniona monarchia feudalna (policentryzm i monarchie dzielnicowe) | 137

Część IV. Monarchia stanowa | 138

Rozdział 1. Ustrój społeczny. Struktury stanowe | 138

Rozdział 2. Ustrój miast | 148

Rozdział 3. Ustrój polityczny | 152

Rozdział 4. Wymiar sprawiedliwości | 166

Test do Części IV. Monarchia stanowa | 171

Część V. Zagadnienia ogólne prawa średniowiecznego | 172

Rozdział 1. Główne nurty i cechy | 172

Rozdział 2. Dominacja prawa zwyczajowego | 174

Rozdział 3. Partykularyzm prawa | 176

Rozdział 4. Stanowość prawa | 178

Rozdział 5. Kazuistyka prawa | 179

Test do Części V. Zagadnienia ogólne prawa średniowiecznego | 180

Część VI. Źródła prawa | 181

Rozdział 1. Prawo barbarzyńców | 181

Rozdział 2. Późnośredniowieczne prawo rodzime | 186

Rozdział 3. Odmienność systemu źródeł prawa angielskiego (po 1066 r.) | 192

Rozdział 4. Prawo kanoniczne | 195

Rozdział 5. Prawo rzymskie w średniowieczu | 197

Test do Części VI. Źródła prawa | 202

Część VII. Prawo prywatne | 203

Rozdział 1. Prawo osobowe | 203

Rozdział 2. Prawo małżeńskie, rodzinne i opiekuńcze | 210

Rozdział 3. Prawo rzeczowe | 215

Rozdział 4. Prawo spadkowe | 223

Rozdział 5. Prawo zobowiązań | 229

Test do Części VII. Prawo prywatne | 235

Część VIII. Prawo karne | 236

Rozdział 1. Prawo karne wczesnego średniowiecza | 236

Rozdział 2. Zmiany w prawie karnym późnego średniowiecza | 247

Test do Części VIII. Prawo karne | 251

Część IX. Postępowanie sądowe | 252

Rozdział 1. Najdawniejsze sposoby dochodzenia sprawiedliwości | 252

Rozdział 2. Proces zwyczajny | 253

Rozdział 3. Postępowanie z urzędu | 259

Rozdział 4. Postępowanie szczególne | 261

Rozdział 5. Postępowanie zapobiegawcze | 263

Rozdział 6. Postępowanie egzekucyjne | 265

Test do Części IX. Postępowanie sądowe | 266

DZIAŁ III. CZASY WCZESNONOWOŻYTNE

Część I. Ustrój polityczny | 271

Rozdział 1. Władza królewska | 271

Rozdział 2. Administracja centralna	273
Rozdział 3. Reprezentacje stanowe	278
Rozdział IV. Administracja lokalna	280
Test do Części I. Ustrój polityczny	285
Część II. Wymiar sprawiedliwości	286
Rozdział 1. Sądownictwo królewskie	286
Rozdział 2. Sądownictwo stanowe	290
Test do Części II. Wymiar sprawiedliwości	291
Część III. Republiki wczesnonowożytne na przykładzie Anglii	292
Rozdział 1. Ustrój polityczny	292
Rozdział 2. Wymiar sprawiedliwości	296
Test do Części III. Republiki wczesnonowożytne na przykładzie Anglii	297
Część IV. Źródła prawa wczesnonowożytnego	298
Rozdział 1. Myśl kodyfikacyjna XVI–połowy XVIII w.	298
Rozdział 2. Źródła prawa we Francji	301
Rozdział 3. Źródła prawa w Rzeszy Niemieckiej	303
Rozdział 4. Źródła prawa w Rosji	305
Rozdział 5. Prawo rzymskie w czasach nowożytnych	307
Rozdział 6. Źródła prawa angielskiego	308
Test do Części IV. Źródła prawa wczesnonowożytnego	309
Część V. Zmiany w prawie prywatnym	310
Rozdział 1. Prawo osobowe	310
Rozdział 2. Prawo małżeńskie, rodzinne i opiekuńcze	312
Rozdział 3. Prawo rzeczowe	314
Rozdział 4. Prawo spadkowe	317
Rozdział 5. Prawo zobowiązań	319
Test do Części V. Zmiany w prawie prywatnym	320
Część VI. Zmiany w prawie karnym	321
Rozdział 1. Charakterystyka ogólna	321
Rozdział 2. Przestępstwo	322
Rozdział 3. Kara	325
Test do Części VI. Zmiany w prawie karnym	328
Część VII. Postępowanie cywilne	329
Rozdział 1. Proces rzymskokanoniczny	329

Rozdział 2. Kierunki rozwoju procesu cywilnego w czasach
wczesnonowożytnych | 333

Test do Części VII. Postępowanie cywilne | 335

Część VIII. Postępowanie karne | 336

Rozdział 1. Proces inkwizycyjny | 336

Rozdział II. Angielski proces karny | 341

Test do Części VIII. Postępowanie karne | 344

DZIAŁ IV. CZASY NOWOŻYTNE (PÓŻNONOWOŻYTNE)

Część I. Zagadnienia ogólne konstytucjonalizmu | 347

Rozdział 1. Pojęcie konstytucji | 347

Rozdział 2. Ustanowienie i zmiana konstytucji | 348

Rozdział 3. Struktura i systematyka konstytucji | 350

Rozdział 4. Treść konstytucji | 351

Rozdział 5. Państwo konstytucyjne. Kryteria podziałów | 352

Test do Części I. Zagadnienia ogólne konstytucjonalizmu | 354

Część II. Znoszenie podstaw feudalnego ustroju społecznego (1774–1814) | 355

Test do Części II. Znoszenie podstaw feudalnego ustroju społecznego
(1774–1814) | 359

Część III. Liberalno-demokratyczne monarchie konstytucyjne | 360

Rozdział 1. Ustrój polityczny | 360

Rozdział II. Wymiar sprawiedliwości | 373

Test do Części III. Liberalno-demokratyczne monarchie konstytucyjne | 374

Część IV. Monarchie absolutne i postabsolutne | 375

Rozdział 1. Ustrój polityczny państw złożonych (konfederacji, federacji, unii
realnych) | 375

Rozdział 2. Państwa unitarne | 380

Rozdział 3. Wymiar sprawiedliwości | 385

Test do Części IV. Monarchie absolutne i postabsolutne | 389

Część V. Reżimy autorytarne | 390

Rozdział 1. Ustrój polityczny | 390

Rozdział 2. Wymiar sprawiedliwości | 394

Test do Części V. Reżimy autorytarne | 396

Część VI. Republiki | 397

Rozdział 1. Ustrój polityczny | 397

Rozdział 2. Wymiar sprawiedliwości na przykładzie Stanów Zjednoczonych | 408

Test do Części VI. Republiki | 411

Część VII. Zagadnienia kodyfikacji praw | 412

Rozdział 1. Problem kodyfikacji prawa w XVIII w. | 412

Rozdział 2. Prawo natury – ideologiczna podstawa kodyfikacji | 413

Rozdział 3. Założenia nowoczesnego kodeksu prawa | 416

Rozdział 4. Zagadnienie kodyfikacji prawa w Anglii | 417

Rozdział 5. Zagadnienie kodyfikacji prawa w USA | 418

Test do Części VII. Zagadnienia kodyfikacji prawa | 420

Część VIII. Prawo cywilne | 421

Rozdział 1. Rozwój prawa cywilnego i myśli cywilistycznej w XIX i XX w. | 421

Rozdział 2. Źródła prawa cywilnego. Przebieg prac kodyfikacyjnych i ich rezultaty | 425

Rozdział 3. Instytucje prawa cywilnego | 431

Rozdział 4. Źródła prawa handlowego | 440

Rozdział 5. Instytucje prawa handlowego | 443

Test do Części VIII. Prawo cywilne | 446

Część IX. Prawo karne | 447

Rozdział 1. Myśl karnistyczna
XVIII–XX w. | 447

Rozdział 2. Źródła prawa karnego | 450

Rozdział 3. Podstawowa problematyka nowożytnego prawa karnego | 455

Test do Części IX. Prawo karne | 461

Część X. Postępowanie cywilne | 462

Test do Części X. Postępowanie cywilne | 464

Część XI. Postępowanie karne | 465

Rozdział 1. Myśl humanitarna i jej postulaty | 465

Rozdział 2. Źródła prawa | 467

Test do Części XI. Postępowanie karne | 469

DZIAŁ V. CZASY WSPÓŁCZESNE

Część I. Konstytucyjne gwarancje praw obywatelskich i ich praktyczna realizacja w okresie międzywojennym | 473

Test do Części I. Konstytucyjne gwarancje praw obywatelskich i ich praktyczna realizacja w okresie międzywojennym | 476

Część II. Zarys ustroju gospodarczego w okresie międzywojennym | 477

Test do Części II. Zarys ustroju gospodarczego w okresie międzywojennym | 479

Część III. Ustroje liberalno-demokratyczne | 480

Rozdział 1. Stare i nowe monarchie konstytucyjne | 480

Rozdział 2. Stare i nowe republiki | 481

Test do Części III. Ustroje liberalno-demokratyczne | 487

Część IV. Reżimy autorytarne | 488

Rozdział 1. Pojęcie autorytaryzmu | 488

Rozdział 2. Władza głowy państwa (król, prezydent, premier, *caudillo*) | 489

Rozdział 3. Władza ustawodawcza | 491

Rozdział IV. Zarząd lokalny. Samorząd | 492

Test do Części IV. Reżimy autorytarne | 493

Część V. Reżimy totalitarne | 494

Rozdział 1. Pojęcie totalitaryzmu | 494

Rozdział 2. Totalitaryzm włoski i niemiecki | 495

Rozdział 3. Totalitaryzm bolszewicki. Stalinizm | 498

Rozdział 4. Systemy prawne państw demokratycznych | 500

Rozdział 5. Systemy prawne państw totalitarnych | 501

Test do Części V. Reżimy totalitarne | 505

ODPOWIEDZI DO TESTÓW | 507

WSTĘP

Zapewne czujesz presję przed zbliżającym się egzaminem i zastanawiasz się, jak przebrnąć przez setki stron tekstu tak, aby wiadomości zostały w Twojej głowie. Konieczne są notatki, zakreślacze itp., których zadaniem jest pomóc Ci w uporządkowaniu wiedzy. Co jednak, jeśli czasu jest coraz mniej, a po przeczytaniu tych setek stron nie starczyło go już na notatki i rysowanie tabel? Rozwiązanie stanowi właśnie ta publikacja. To kompaktowe opracowanie wszystkich najważniejszych zagadnień, których znajomość pomoże w zdaniu egzaminu. Przedstawiamy Ci idealne narzędzie zarówno do nauki, jak i do powtórki przed egzaminem. Dzięki zwięzłemu ujęciu tematu, tabelom, wykresom i wyróżnieniom szybko przyswoisz i powtórzysz wiedzę, a podejście do egzaminu stanie się mniej stresującym przeżyciem.

Korzystaj także z testów, do których odeśle Cię QR Code z okładki.

Powodzenia!

Redakcja

DZIAŁ I. STAROŻYTNOŚĆ

CZĘŚĆ I. MONARCHIE DESPOTYCZNE

ROZDZIAŁ 1. RYS HISTORYCZNY

W Egipcie wystąpiła tendencja do centralizacji i integracji państwek. Wywołały ją przede wszystkim warunki naturalne, a zwłaszcza konieczność stworzenia jednolitego systemu irygacyjnego wzdłuż Nilu. Najpierw doszło do zjednoczenia **Górnego Egiptu**, następnie **Dolnego Egiptu**. Ostateczne ich scalenie było dziełem faraona **Menesa** (ok. 3100 r. p.n.e.), założyciela I dynastii. Licząca się odtąd historia starożytnego Egiptu objęła prawie 3000 lat, sięgając aż do 332 r. p.n.e. W tym czasie Egiptem rządziło 30 dynastii. W pierwszym tysiącleciu p.n.e., w tzw. **epoce późnej**, doszło do ostatecznego upadku państwa, które od 525 r. p.n.e. stało się **provincją perską**, pozostając nią aż do podbojów **Aleksandra Wielkiego** (332 r. p.n.e.).

W połowie czwartego tysiąclecia p.n.e. w południowej **Mezopotamii** osiedlili się **Sumerowie**, tworząc miasta-państwa (Ur, Uruk, Lagasz). Na gruzach potęgi politycznej Sumerów **Sargon z Akadu** stworzył pierwsze wielkie państwo semickie, istniejące ok. 2300–2100 r. p.n.e., które przekształciło się w **państwo sumeryjsko-akadyjskie**, trwające do ok. 1800 r. p.n.e. Jego zmierzch zapoczątkowało powstanie **państwa starobabilońskiego** na południu Mezopotamii (**Hammurabi**, 1792–1750 p.n.e.) oraz **staroasyryjskiego** (**Szamszi Adad**, 1748–1716 p.n.e.) na północy. Pierwsze upadło po półtora wieku, drugie stworzyło wielkie imperium, obejmujące w różnych okresach cały Bliski Wschód, a nawet Egipt. Upadek Asyrii nastąpił u schyłku VII w. p.n.e. Jej miejsce na okres wieku zajęło **państwo nowobabilońskie**, któremu kres położył w 539 r. **Cyrus**, twórca **uniwersalnego imperium perskiego**.

Obszar Palestyny stał się łupem plemion semickich, które założyły tutaj wiele państw. Największe znaczenie spośród nich uzyskało państwo izraelskie, gdzie scentralizowana monarchia powstała ok. 1030 r. (**Saul**).

ROZDZIAŁ 2. USTRÓJ SPOŁECZNY DESPOTII

Kapłani odgrywali najważniejszą rolę w despotiach. Była to grupa zamknięta, dziedziczna, na czele której stał arcykapłan. W Egipcie występowała grupa wyższa (ojcowie lub słudzy boży) i niższa (czyści). Posiadali władzę, rozległą wiedzę, liczne przywileje i ziemie z nadań monarszych.

Na ludność świecką składali się urzędnicy, żołnierze, kupcy, rzemieślnicy, chłopci, niewolnicy.

W Mezopotamii istniał podział na 3 grupy:

→ **awilum** – pełnoprawni obywatele (potomkowie zdobywców, członkowie rodów)

→ **muszkenum** – warstwa pośrednia (wyzwolenicy i autochtoni)

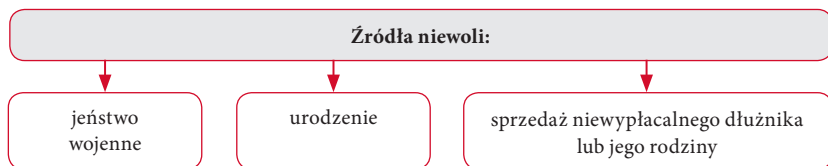
→ **wardum** – niewolnicy

Urzędnicy to druga po kapłanach najważniejsza warstwa w państwie. Sprawne funkcjonowanie państwa i gospodarki spowodowało, zwłaszcza w Egipcie, wykształcenie się tysięcy posad urzędniczych. Pierwotnie funkcję tę można było objąć dzięki zdobytemu wykształceniu, później także poprzez dobre urodzenie.

Żołnierze za zasługi dostawali ziemie i przywileje (zwłaszcza podatkowe). W Mezopotamii wojownicy uzyskiwali w dzierżenie tzw. **ilkum**. Obejmowało ono: grunt, dom, ogród, a nawet inwentarz żywy. **Ilkum** było **dziedziczne i niezbywalne. Jego posiadacz zobowiązany był wykonywać służbę wojskową osobiście**. Naruszenie tego zakazu karano śmiercią, zaś **ilkum** przekazywano najętemu zastępcy.

Kupcy i rzemieślnicy stanowili niewielki ułamek społeczeństwa. Położenie prawne tej grupy, w świetle zachowanych źródeł, nie jest jasne. W Egipcie praw politycznych nie posiadali, z kolei w Mezopotamii zaliczani byli do klasy pełnoprawnych.

Najliczniejszą grupą społeczną byli **chłopi**, stanowiący ponad 90% ogółu ludności. W Egipcie, gdzie dominowała własność państwowa, chłopci żyli z reguły na ziemi faraona we wspólnotach gminnych, rzadziej dzierżawiąc ziemię należącą do urzędników i świątyń. Odwrotnie było w Mezopotamii, gdzie panujący, możni i urzędnicy oddawali zazwyczaj chłopom ziemię w dzierżawę bezpośrednią. Z tego tytułu **musieli płacić świadczenia w naturze, wynoszące przeważnie połowę lub trzecią część zbiorów**.

W rezultacie dominowali niewolnicy państwowi, a prywatnych było niewiele.

Ważne

Pod względem prawnym niewolnik był rzeczą. Dopuszczano jednak posiadanie przez niego rodziny i drobnego majątku ruchomego, który po jego śmierci przypadał panu.

Wolność zazwyczaj uzyskiwało się poprzez samowykupienie, na które można było pożyczyć pieniądze. W sumie w historii Wschodu znaczenie gospodarcze niewolników nie było wielkie. Największą ich liczbę zatrudniał monarcha do wykonywania różnorodnych posług w pałacu (niewolnictwo pałacowe).

ROZDZIAŁ 3. USTRÓJ POLITYCZNY DESPOTII

MONARCHA

Egipt	Sumerowie	Państwo sumeryjsko-akadyjskie	Państwo żydowskie
faraon	pates	lugal, później król	lugal, później król

Pochodzenie władzy monarszej miało **charakter teokratyczny**. W państwie egipskim **faraon był najpierw bogiem, później synem boga**, wreszcie tylko pośrednikiem między bogami a ludem, strażnikiem „*Maat* – boskiego ładu”. W Mezopotamii władca był w trzecim tysiącleciu jeszcze **inkarnacją samego boga**, jego uosobieniem. W drugim tysiącleciu uważano go już jedynie za **wybrańca bóstw**, zastępcę boga na ziemi. Stopniowy upadek idei boskości panującego był więc wyraźny. Złożyły się na to różne czynniki: brak trwałego zjednoczenia państw (Mezopotamia), upadek państwowości, złe rządy, klęski wojenne, liczne zamachy stanu, detronizacje itp.

Ważne

Za istotę boską nie był jedynie uważany król żydowski, jakkolwiek był pomazańcem wybieranym za pośrednictwem proroków.

Władza monarchy miała **charakter despotyczny**. Panujący łączył bowiem w swym ręku całą władzę: ustawodawczą, wykonawczą, sądowniczą i wojskową. Realizację tych uprawnień traktowano, zgodnie z teokratycznym charakterem państwa, jako wykonywanie woli boga. Była ona święta. Sprzeciwienie się jej uznawano za najcięższe przestępstwo, zagrożone najsurowszymi karami oraz potępieniem w życiu pozagrobowym. Wyjątkiem było państwo izraelskie, gdzie ważną rolę odgrywało zgromadzenie, król nie posiadał też tutaj władzy ustawodawczej, a administracyjna była ograniczona.